

РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТЪР
ЗА ПОДКРЕПА НА ПРОЦЕСА
НА ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ
СОФИЯ-ГРАД

КОМПЛЕКТ ЗА РЪКОВОДСТВО ПО **АРТ-ТЕРАПИЯ** НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Технически изпълнител:
СЪКСЕСУМ ЕООД

Авторски екип:
РЦПППО-София-град

www.rcsf.bg

2024

Предназначение и цели на комплекта

Комплектът за ръководство по арт-терапия е създаден с цел да предостави структуриран, но гъвкав инструментариум за специалисти и родители, работещи с деца със специални образователни потребности (СОП). Основната му цел е да улесни прилагането на арт-терапевтични подходи, които насърчават себеизразяването, емоционалното благополучие и развитието на разнообразни умения при децата със СОП.

Комплектът си поставя следните конкретни цели:

- Да предостави богат набор от арт-терапевтични техники и материали, адаптирани за работа с деца със СОП
- Да подпомогне изграждането на безопасна и стимулираща среда за творческо себеизразяване
- Да подкрепи развитието на финна моторика, сензорна интеграция и когнитивни умения
- Да съдейства за преодоляване на комуникационни бариери чрез невербални форми на изразяване
- Да стимулира емоционалната регулация и социалните умения чрез творчески процес

Значение на арт-терапията за деца със СОП

Арт-терапията представлява особено ценен подход при работа с деца със СОП, тъй като предлага алтернативен път за изразяване, който не разчита непременно на вербална комуникация. Творческият процес създава мост между вътрешния свят на детето и външната реалност, позволявайки му да изрази мисли, чувства и преживявания, които могат да бъдат трудни за артикулиране по друг начин.

Научните изследвания показват, че арт-терапията носи множество ползи за децата със СОП:

- Намалява тревожността и стреса, създавайки спокойна и структурирана среда
- Подобрява самооценката чрез преживяване на успех в творческия процес
- Развива умения за решаване на проблеми и толерантност към различни гледни точки
- Укрепва двустранната комуникация между детето и възрастния
- Насърчава саморефлексията и самоосъзнаването
- Подпомага интеграцията на сензорни преживявания
- Създава възможности за социално взаимодействие и сътрудничество

Уникалното при арт-терапията е, че тя предлага не само терапевтичен ефект, но и възможност за радост и удоволствие от творческия процес, което е особено важно за поддържане на мотивацията и ангажираността при децата със СОП.

Целеви групи (по възраст и специфични потребности)

Комплектът е разработен с висока степен на адаптивност, за да отговори на нуждите на деца със СОП в различни възрастови групи и с различни видове потребности:

По възраст:

- Предучилищна възраст (3-6 години): Акцент върху сензорно стимулиране, развитие на фина моторика и изследователски умения
- Начална училищна възраст (7-10 години): Фокус върху емоционално изразяване, социални умения и креативно мислене
- Горна училищна възраст (11-16 години): Насоченост към себеизразяване, идентичност и преход към по-сложни творчески техники

По специфични потребности:

- Деца с разстройства от аутистичния спектър: Структурирани дейности, предвидимост и сензорна адаптация
- Деца с интелектуални затруднения: Опростени инструкции, поетапно представяне и многократно повторение
- Деца с ХАДВ: Кратки сесии, редуване на дейности и възможности за движение
- Деца със сензорни нарушения: Мултисензорни материали и алтернативни техники за достъп
- Деца с двигателни нарушения: Адаптирани инструменти и позициониране за максимална независимост
- Деца с емоционални и поведенчески трудности: Техники за регулация и безопасно изразяване на чувства

Комплектът е проектиран да бъде използван от различни специалисти (ресурсни учители, психолози, логопеди, ерготерапевти, изкуствотерапевти) и родители, като предлага насоки за индивидуализиране на подхода според конкретните нужди на всяко дете. Универсалният дизайн на материалите осигурява достъпност и приобщаване, независимо от вида и степента на специалните образователни потребности.

ПРИМЕРНИ ЗАНИМАНИЯ ЗА АРТ-ТЕРАПИЯ ПРИ ДЕЦА СЪС СОП

Упражнения за сензорна интеграция

Елементи на съвместното планиране:

1. Тактилна изследователска дъска

Материали: Различни текстурирани материали (плат, пясък, фолио, копчета, макарони, пера), картон, лепило

Изпълнение:

- Подгответе голям картон, разделен на секции
- Помогнете на детето да залепи различни текстури във всяка секция
- Насърчете изследването с пръсти, глани и дори боси крака
- Обсъдете усещанията: грапаво, гладко, меко, твърдо
- Разширяване: Създайте „тактилна пътека“ за боси крака

Терапевтична стойност: Развива тактилна дискриминация, намалява сензорна защитна реакция, подобрява вербализацията на усещания.

2. Цветна оризова скулптура

Материали: Ориз, хранителни оцветители, малки пластмасови бутилки, фуния, лепило

Изпълнение:

- Оцветете различни порции ориз в ярки цветове

- Нека детето пълни бутилките слой по слой с различни цветове
 - Запечатайте бутилките с лепило и ги подредете в композиция
 - Разклатете за звуков ефект
- Терапевтична стойност:** Комбинира визуална, тактилна и слухова стимулация, развива координация око-ръка, тренира концентрация.

3. Ароматни пластилини

- Материали:** Домашно приготвен пластилин, етерични масла (лавангула, портокал, мента), хранителни оцветители
- Изпълнение:**
- Пригответе заедно с детето пластилин с различни аромати и цветове
 - Създайте тематични фигури според аромата (портокалови за цитрусовия, цветя за лавангуловия)
 - Насърчете разказване на истории, вдъхновени от ароматите
- Терапевтична стойност:** Активира обонятелния сензор, развива асоциативно мислене, подобрява моделиращи умения и силата на ръцете.

4. Сензорни бутилки за успокоение

- Материали:** Пластмасови бутилки, вода, гел за коса/глицерин, блестящи елементи, малки играчки, оцветители
- Изпълнение:**
- Създайте различни видове бутилки: Вихрова (с вода), тежка (с пясък), блестяща
 - Нека детето избере елементите и помогне при сглобяването
 - Използвайте бутилките като инструмент за регулация при емоционален дистрес
- Терапевтична стойност:** Осигурява визуална стимулация, действа успокояващо, помага за фокусиране на вниманието.

Дейности за емоционално изразяване

1. Емоционална цветна палитра

- Материали:** Големи листове хартия, темперни или акрилни бои, четки, гъби, шпатули
- Изпълнение:**
- Обсъдете различни емоции и цветовете, които ги представят за детето
 - Създайте цветна „емоционална легенда“
 - Нека детето изрази с цветовете как се чувства в момента
 - Използвайте различни техники за нанасяне според интензивността на емоцията
- Терапевтична стойност:** Създава визуален речник на емоциите, развива емоционална осъзнатост, предлага безопасен начин за изразяване на силни чувства.

2. Глинени емоционални маски

- Материали:** Глина или самосъхнеща глина, инструменти за моделиране, акрилни бои
- Изпълнение:**
- Помогнете на детето да създаде маска, изразяваща конкретна емоция
 - Обсъдете физическите характеристики на емоцията (свъсени вежди, усмивка, и т.н.)

- След изсъхване, нека детето оцвети маската
- Разиграйте кратки сценки с маските или създайте изложба

Терапевтична стойност: Развива разпознаването на емоции, подпомага разбирането на мимиките, създава дистанция за обсъждане на трудни емоции.

3. Музикално рисуване на емоции

Материали: Голям лист хартия, пастели/маркери, музикални записи с различно настроение

Изпълнение:

- Пуснете музикален откъс с ясно емоционално послание
- Насърчете детето да рисува спонтанно докато слуша
- Променете музиката и насърчете продължаване на рисунката
- Обсъдете как музиката променя движенията и цветовете

Терапевтична стойност: Свързва слухови и емоционални преживявания с визуално изразяване, развива способността за разпознаване на емоционални нюанси.

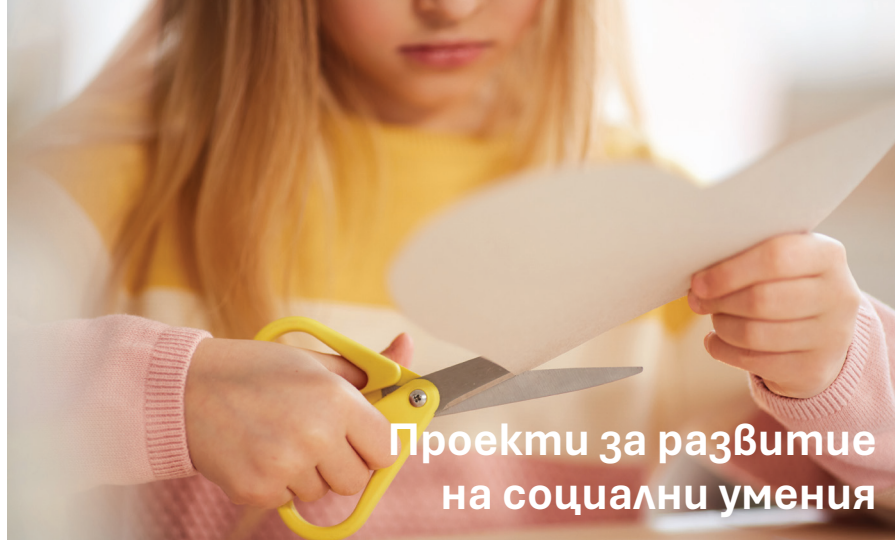
4. Кутия на страховете

Материали: Кутия, декоративни материали, хартия, моливи/маркери

Изпълнение:

- Нека детето декорира кутията по свой избор
- Насърчете го да нарисува или запише своите страхове на отделни листчета
- „Затворете“ страховете в кутията чрез специален ритуал
- Периодично преглеждайте страховете, за да отбележите напредъка

Терапевтична стойност: Екстернализира страховете, създава чувство за контрол, позволява безопасно обсъждане на тревожни теми.

Проекти за развитие на социални умения

1. Колективен пъзел на приятелството

- Материали:** Големи картонени парчета във формата на пъзел, бои, четки, декоративни материали
- Изпълнение:**
- Дайте на всяко дете парче от пъзела за индивидуално декориране
 - Насърчете споделяне на материали и съвети между децата
 - Съберете парчетата в единна композиция
 - Обсъдете как индивидуалните части създават красива цялост
- Терапевтична стойност:** Развива разбиране за принадлежност към група, учи на сътрудничество, визуализира концепцията за „всеки е важен“.

2. Театър на сенките за социални ситуации

- Материали:** Бял чаршаф, лампа, картон, пръчки, ножици, тиксо
- Изпълнение:**
- Помогнете на децата да изрежат силуети на хора и обекти от картон
 - Прикрепете силуетите към пръчки
 - Създайте сценарии на социални ситуации (запознанство, конфликт, споделяне)
 - Разиграйте историите с движение на силуетите зад осветения чаршаф

Терапевтична стойност: Практикува социални скриптове в безопасна среда, развива емпатия чрез ролеви игри, насърчава сътрудничеството.

3. Емоционално лото

Материали: Картонени карти с нарисувани емоции, описания на ситуации

Изпълнение:

- Създайте с децата карти с емоционални изразжения
- Подгответе карти с описания на социални ситуации
- Играйте на „съчетаване“ между ситуация и подходяща емоционална реакция
- Обсъдете алтернативни емоционални отговори

Терапевтична стойност: Учи разпознаване на социални сигнали, разбиране на връзката между ситуация и емоция, развива емоционална гъвкавост.

4. Градина на комплиментите

Материали: Цветна хартия, ножици, моливи, дъска/голям картон, лепило

Изпълнение:

- Нека всяко дете изреже няколко цветя от хартия
- На всяко цвете децата пишат или рисуват нещо позитивно за друг участник
- Сглобете „градина“ на обща дъска
- Редовно добавяйте нови „цветя“ с положителни наблюдения

Терапевтична стойност: Развива умения за даване и получаване на комплименти, насърчава позитивно внимание към другите, изгражда самооценка.

5. Колаж на силните страни

- Материали:** Стари списания, ножици, лепило, голям лист хартия за всяко дете
- Изпълнение:**
- Възложете на децата да работят по двойки
 - Всяко дете помага на партньора си да създаде колаж, представящ неговите силни страни
 - Насърчете взаимно интервюиране за откриване на качествата
 - Представете колажите пред групата с акцент върху позитивните характеристики
- Терапевтична стойност:** Развива умения за активно слушане, насърчава позитивна обратна връзка, подобрява самоосъзнаването и самооценката.

Насоки за използване на комплекта:

1. **Адаптивност:** Всички дейности могат и трябва да се адаптират според индивидуалните потребности, възраст и способности на децата.
2. **Подкрепа:** Нивото на подкрепа от възрастния варира според нуждите на детето - от пълно съдействие до минимално насочване.
3. **Процес пред продукт:** Акцентируйте върху процеса на творчество и изразяване, а не върху естетическите качества на крайния продукт.
4. **Постепенно усложняване:** Започнете с по-опростени варианти на дейностите и постепенно увеличавайте сложността според напредъка на детето.
5. **Документиране:** Води се дневник с наблюдения за реакциите, предпочитанията и прогреса на детето при различните дейности.

Задължителни материали за комплекта по арт-терапия (кутия-включени в комплекта)

Основни художествени материали

- Комплект дебели восъчни пастели (10 цвята)
- Комплект цветни моливи (12 цвята)
- Дебели нетоксични маркери (8 цвята)
- Малък комплект темперни бои (6 цвята)
- 4 четки (2 тънки, 2 дебели)
- 2 гъби за нанасяне на боя
- Хипоалергичен самосъхнещ пластилин (4 цвята)
- 3 инструмента за моделиране
- Детски ножици със заоблени краища
- Лепило-стик (нетоксично)
- 20 листа бяла хартия (A4)
- 10 листа цветна хартия (A4)
- 5 листа картон (A4)

Материали за сензорна интеграция

- Комплект с 5 различни текстурирани мостри (плат, филц, кожа, фолио, груба хартия)
- 10 различни декоративни елемента (копчета, пера, мъниста)
- 1 малка пластмасова бутилка (за сензорни проекти)
- Малка опаковка блестящи пайети
- Пликче ориз (100 г)

Материали за емоционално изразяване

- Малко небиещо се огледало
- Комплект от 6 карти с основни емоции
- 3 шаблона на празни лица за изрисуване
- Малка картонена кутия

Материали за социални умения

- 5 картонени фигури за изрязване и декориране
- Малък пакет гървени пръчици
- 5 шаблона за игри (емоционално лото)

Помощни материали

- Мини-ръководство с инструкции за 10 основни дейности
- 5 карти със стъпки за ключови дейности (Визуална опора)
- Малка престилка за предпазване на дрехите
- Пакетче мокри кърпички

Препоръчителни материали (не са включени в комплекта)

Допълнителни художествени материали

- Големи листове хартия (А3 и по-големи)
- Акрилни бои
- Текстурирана и специална хартия
- Глина за печене
- Шпатули и алтернативни инструменти за рисуване
- Водни бои
- Тиксо и декоративни ленти
- Допълнителни цвetoве пластилин и глина

Сензорни материали

- Етерични масла (лавандула, портокал, мента)
- Хранителни оцветители
- Допълнителни текстурирани материали
- Пакетче брашно/сол за домашен пластилин
- Глицерин (за сензорни бутилки)
- Малки играчки за сензорни проекти
- Фуния за пълнене

Материали за групови дейности

- Бял плат/чаршаф (за театър на сенките)
- Преносима лампа с батерии
- Големи картонени части за колективни проекти
- Стари списания за колажи
- Дъска за колективни проекти

Помощни и документационни материали

- Покривки за масата
- Пластмасови контейнери с капаци

- Адаптирани гръжки за четки и моливи
- Съд за вода
- Таймер (Визуален, за структуриране на сесиите)
- Фотоапарат/телефон за документиране
- Клипборд и бележник за записки
- Формуляри за оценка на прогреса
- Подложки с повдигнати ръбове
- CD с музикални записи с различни емоционални настроения

Забележка: Всички препоръчителни материали могат да допълнят основния комплект според спецификата на работата, възрастта и потребностите на децата.

